

Carex otrubae Podp. X Carex paniculata L. nieuw voor Nederland

door

D. BAKKER (Haren) en D. T. E. VAN DER PLOEG (Sneek)

In mei 1968, tijdens een bezoek aan de Noordelijke Makkumer Waard (10.33; *fig. 1*), werd onze aandacht getrokken door *Carex*-pollen, die in habitus zowel aan *Carex otrubae* als aan *Carex paniculata* deden denken, m.a.w. zij waren min of meer intermediair tussen beide soorten. Vanzelfsprekend rees toen de vraag of deze afwijkende planten als bastaard van genoemde soorten konden worden aangemerkt. Temeer lag deze vraag voor de hand, omdat *C. otrubae* en *C. paniculata* hier veelvuldig groeien. Doordat de planten in het begin van het bloeistadium verkeerden, kon nog geen beeld van de vruchtzetting worden verkregen; het ontbreken daarvan is immers een belangrijk kenmerk van zegge-bastarden. Eerst in de daarop volgende jaren bleek, dat de vermeende bastaard in het geheel niet tot vruchtzetting kwam, terwijl daarentegen *C. otrubae* en *C. paniculata* goed fertiel waren. Voorts kon worden vastgesteld dat de afwijkende planten over morfologische kenmerken beschikken, die zowel aan *C. otrubae* als aan *C. paniculata* herinneren. Op grond daarvan menen wij dat hier inderdaad sprake is van *C. otrubae* × *paniculata*, een aanwinst voor de

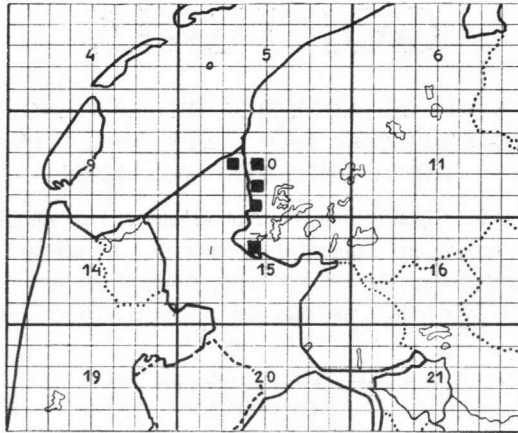

Fig. 1. De vindplaatsen van *Carex otrubae* × *paniculata* in Nederland.

Nederlandse flora. In hoofdzaak door de activiteiten van de tweede auteur en van F. Rudolphy (Gorredijk) is deze hybride inmiddels ook op andere plaatsen langs de IJsselmeerkust aangetroffen (fig. 1), namelijk op de Zuidelijke Makkumer Waard (10.34), de Piamer Kooiwaard (10.44), de Stoenkherne bij Hindelopen (10.54) en de Mokkebank bij Laaksum (15.24).

De eerste beschrijving van *C. otrubae* (*C. lamprophysa* Sam.) × *paniculata* is van SYLVÉN (1958), die de bastaard tezamen met de ouders in Skåne (Zweden) aantroef; deze vindplaats wordt ook door WEIMARCK (1963) genoemd. JERMY & TUTIN (1968) vermelden *C. otrubae* × *paniculata* voor Engeland. Andere opgaven zijn ons uit de literatuur niet bekend.

Dr. J. H. Kern, die wij levend materiaal van de bastaard stuurden, schreef: „onmiskenbaar een *paniculata*-bastaard, maar met welke soort? Zo duidelijk als ik er *paniculata* in zie, zo weinig kan ik er *otrubae* in terugvinden . . . Van de andere kant zou ik niet weten welke forse *Carex* dan wèl vader òf moeder zou kunnen zijn . . . Ik heb ze nooit gevonden en in het Rijksherbarium is geen materiaal aanwezig.”

Om nu op de kenmerken terug te komen. Wij hebben vastgesteld dat tijdens en kort na de bloei de bastaard habitueel goed kenbaar is, hetgeen duidelijk naar voren komt op de desbetreffende afbeelding in de publikatie van SYLVÉN. Fig. 2 toont het intermediaire karakter van de bloeiwijzen, die bovendien terecht de indruk wekken urntjes zonder ontwikkelde vruchtjes te bevatten. Hierbij moet worden aangetekend dat de planten niet uniform zijn; er treedt variatie op, vooral in de vorm van de bloeiwijzen, zoals ook bij de ouders het geval is. De volgende kenmerken zijn van betekenis voor de onderscheiding:

Halmen: scherp driehoekig, tot aan de bloeiwijzen vrij dik, niet gebogen; bovenaan ruw tot zeer ruw, met vlakke tot zwak konkave zijden; aan de basis met grijsbruine, vaak enigszins glanzende en zwak rafelende scheden.

Bladen: veelal breder en slapper dan bij *C. paniculata*, geleidelijk in de spits driehoekige top uitlopend, naar de basis zwak goetvormig; ruw aan de bladranden en op de middennerf aan de bladonderzijde; kleur groener dan bij *C. otrubae* en geler dan bij *C. paniculata*.

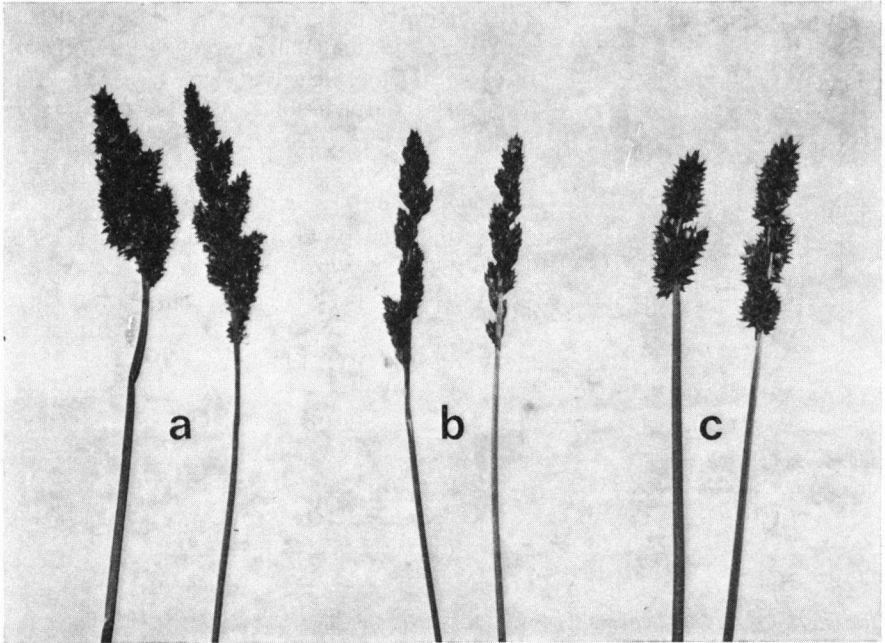

Fig. 2. Bloeiwijzen van a: *Carex paniculata*; b: *Carex otrubae* × *paniculata*; c: *Carex otrubae*.

Bloeiwijzen: meestal tot 5 cm, soms langer, in de regel rechtopstaand, aarvormig tot open pluimvormig.

Urntjes: 3—4 mm lang en 1½ mm breed; de bovenste helft duidelijk langs de randen getand; gewelfde zijde vrij sterk generfd (fig. 3), vlakke zijde met onduidelijke nerven; geen vruchtzetting.

Naast de habitus zijn het bovenal kenmerken van de urntjes die de aard van de bastaard onthullen, namelijk de afmeting (intermediar), de tanding langs de bovenste helft der randen (*C. paniculata*) en de nerven op de gewelfde zijden (*C. otrubae*). Daarnaast kan nog van de volgende kenmerken de herkomst worden aangegeven: de vrij dikke, stijve halmen (*C. otrubae*) met vlakke tot zwak konkave zijden (*C. paniculata*); de glanzende en (zwak) rafelende scheden (*C. paniculata*); de zwak gootvormige bladschijven (*C. otrubae*); de ronde ligula (*C. paniculata*); de aarvormige (*C. otrubae*) of open pluimvormige (*C. paniculata*) bloeiwijzen.

Langs de IJsselmeerkust groeit de bastaard tezamen met de ouders op waarden met overwegend zandige en doorgaans natte bodem; dit milieu is rijk aan soorten uit het *Agropyro-Rumicion crispi* en het *Filipendulion*. De indruk bestaat dat *C. otrubae* en de bastaard hier een ruimere verspreiding hebben dan *C. paniculata*; de laatste is in hoofdzaak beperkt tot de wat schralere delen van de waarden.

Hoewel de bastaard gemakkelijk over het hoofd kan worden gezien, is dit waarschijnlijk niet de verklaring voor de schaarse vermelding in de literatuur. Veel meer ligt het voor de hand dat in de regel de geaardheid van het milieu de vestiging belemmert. Volgens deze gedachtengang zou het veelvuldig optreden op de waarden langs de Friese kust een gevolg zijn van een aldaar voorkomende, zeldzame milieu-

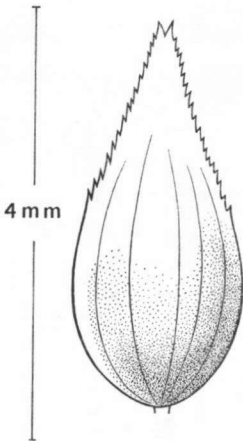

Fig. 3. Bolle zijde van het urtje van

konstellatie. In dit verband zou men kunnen denken aan de instabiele toestand, waarin bodem en vegetatie van de waarden verkeren. Immers, bij verschillende plantegeslachten uit instabiele milieus – vooral indien zij door storingen zijn ontstaan – is een massale ont-plooiing van soortbastaarden gekonstateerd, b.v. bij *Epilobium* in de IJsselmeerpolders, *Scirpus* in het zoete getijdengebied en *Solidago* na ontginningen in de Verenigde Staten.

Literatuur

- JERMY, A. C. & T. G. TUTIN, 1968. British Sedges. London.
 SYLVÉN, N., 1958. Tvenne nya Carex-hybrider. Bot. Not. 111, p. 165–168.
 WEIMARCK, H., 1963. Skånes Flora. Lund.

Summary

The sterile hybrid *Carex otrubae* Podp. × *Carex paniculata* L., new for the Netherlands, was discovered in five localities along the IJsselmeer in the province of Friesland (fig. 1). Together with the parents it grows there abundantly on sandy and wet meadows, in an unstable vegetation rich in species of the Agropyro-Rumicion crispi and the Filipendulion.

Compared with the parents, the hybrid has intermediate characters as is shown in the figures 2 and 3.